

DOKUMENTATIE VAN SOCIAAL-WETENSCHAPPELIJKE COMPUTER
PROGRAMMATUUR IN NEDERLAND

door Kateline van Beek - Auer

De laatste jaren wordt er in de sociale wetenschappen hoe langer hoe meer gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de computer aan de onderzoeker biedt. De faciliteiten op dit gebied worden dan ook steeds uitgebreid. In het kader hiervan treedt het streven naar een betere communicatie tussen de verschillende computer-gebruikers onderling steeds meer op de voorgrond. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat er op een gegeven ogenblik behoefte bleek te zijn aan een inventarisatie van de diverse computerprogramma's die de gebruikers ten dienste staan. Een dergelijke inventarisatie is voor het eerst gepubliceerd in 1970. Dit projekt werd uitgevoerd door SISWO (Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek) in samenwerking met het Nederlands Studie Centrum voor Administratieve Automatisering en bestond uit een register van de in Nederland beschikbare statistische computerprogramma's voor de sociale wetenschappen. Het was de eerste aanzet van een projekt, waaruit later het NCPI (Netherlands Computer Program Information) zou resulteren.

In de daarop volgende jaren heeft de werkgroep van SISWO die zich met de computerprogramma's bezig hield, samengewerkt met de universiteit van Wisconsin, waar ook aan een dergelijk projekt gewerkt werd. De bedoeling was, dat registers van computerprogramma's van beide landen tegelijkertijd gepubliceerd zouden worden. Helaas is dat projekt om financiële redenen voortijdig afgebroken.

Dit was echter niet het einde van het werk aan de programma-dokumentatie. In het kader van de Tijdelijke Arbeids-Plaats regeling (T.A.P.) werd door het Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen drs. N. Mordhorst aangetrokken voor het opzetten van een dokumentatiesysteem voor computer-programma's ten behoeve van de sociale wetenschappen.

Deze heeft onder supervisie van prof. W. Molenaar en in samenwerking met SISWO het materiaal voor de eerste uitgave van het NCPI verzameld.

Daarnaast moest er een systeem worden ontworpen waarin deze informatie efficiënt kon worden opgeslagen. Hiervoor werd het Steinmetzarchief benaderd. In het archief, deel van SWIDOC (Sociaal-Wetenschappelijk Informatie- en Documentatie-Centrum) van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen worden data van sociaal-wetenschappelijk onderzoek en studiebeschrijvingen opgeslagen op magneetband, zodat ze met de computer gemakkelijk toegankelijk zijn. Voor deze werkzaamheden beschikt het Steinmetzarchief o.a. over het retrieval programma RIQS (Remote Information Query System), dat zeer geschikt is om informatie zoals die in het NCPI opgenomen moet worden, te bewerken en op te slaan. Hiertoe werd een op het RIQS-programma afgestemd dokumentatieschema opgesteld.

Zo kwam in 1974 de eerste versie van het NCPI tot stand, waarin de gegevens van 488 computerprogramma's zijn opgeslagen, die bij diverse computercentra en instituten in Nederland beschikbaar zijn.

De gegevens zijn per programma opgeslagen in een zgn. RIQS-record. Een RIQS-file bestaat nl. uit een aantal RIQS-records, die elk weer zijn onderverdeeld in een aantal items. Eventueel kunnen de items onderverdeeld worden in subitems. Met behulp van het retrieval programma RIQS kunnen nu zoekopdrachten t.b.v. gebruikers worden uitgevoerd in het

RIQS-bestand. De toegang tot de dokumentatie kan dus op twee manieren plaatsvinden, nl. via lezen van de publikatie van het NCPI-bestand en via het retrieval programma RIQS waarmee het bestand op de magneetband kan worden doorzocht.

Dergelijke zoekopdrachten worden uitgevoerd bij en door het Steinmetzarchief, waar het NCPI bestand op magneetband is opgeslagen. Als een gebruiker bijvoorbeeld wil weten welke programma's er voor de oplossing van zijn probleemstelling beschikbaar zijn, dan kan hij het Steinmetzarchief opdracht geven deze programma's m.b.v. het programma RIQS op te zoeken. De onderzoeker kan precies opgeven aan welke voorwaarden de door hem gezochte programma's moeten voldoen. Die voorwaarden kunnen zijn: eisen aan de plaats waar het programma beschikbaar is, eisen aan de taal waarin het is geschreven, eisen aan het type computer waarop het programma is geïmplementeerd, eisen aan de aard van de bewerkingen die het programma uitvoert etc. etc. Zo nodig kunnen er ook combinaties van dergelijke eisen worden opgegeven. In de meeste gevallen kunnen dergelijke opdrachten door het Steinmetzarchief gratis worden uitgevoerd; alleen als de opdracht zeer veel computertijd en manuren kost moeten er onkosten in rekening worden gebracht. Voor opdrachten kan men zich wenden tot:

Steinmetzarchief
Kleine Gartmanplantsoen 10
Amsterdam-Centrum
tel. (020) - 22 50 61

In veel gevallen kan de onderzoeker de nodige informatie al direkt uit de NCPI-publikatie halen. Deze wordt verzorgd en regelmatig bijgewerkt door het Steinmetzarchief en is verkrijgbaar bij:

SISWO
O.Z. Achterburgwal 128
Amsterdam
tel (020) - 24 00 75

Binnenkort zal de tweede editie van deze uitgave verschijnen. De publikatie wordt ongeveer eind november verwacht; de prijs zal f 25,-- bedragen.

Voor het vervaardigen van volgende edities zal de medewerking van allen die in het NCPI geïnteresseerd zijn zeer op prijs worden gesteld. Voor een uitgave als het NCPI is het vanzelfsprekend van het grootste belang, dat deze zo nauwkeurig mogelijk alle nieuwe ontwikkelingen volgt en wijzigingen in bestaande programma's direkt opneemt in de dokumentatie. Volledigheid is een eerste vereiste. Alleen als de dokumentatie goed bijgewerkt en compleet is kan de onderzoeker optimaal gebruik maken van deze unieke verzameling van gegevens over in Nederland beschikbare computerprogramma's. Heel wat dubbel werk kan vermeden worden als uitwisseling van programma's op grotere schaal plaatsvindt, en hierbij kan het NCPI een belangrijke bijdrage leveren door bekend te maken welke programma's op welke plaatsen al kant en klaar voorhanden zijn.

Iedereen die eigen programma's of programma's van zijn of haar instituut heeft waaraan hij of zij meer bekendheid wil geven, kan deze programma's in het NCPI laten opnemen. Voor opname van een programma in het NCPI kan bij het Steinmetzarchief een formulier worden aangevraagd waarop de gegevens kunnen worden ingevuld. Men schrijve hiervoor naar:

Steinmetzarchief
t.a.v. mw. K. van Beek
Kleine Gartmanplantsoen 10
Amsterdam.

Zoals hierboven al uiteengezet is, zijn dergelijke bijdragen aan het NCPI zeer welkom.

Ook op grotere schaal, in Europees verband, wordt gewerkt aan een grotere mate van uitwisseling van programmatuur, data en informatie. Dit probeert men o.a. te bereiken door het bevorderen van standaardisatie op alle gebieden. M.n. de dokumentatie van programmatuur is in dit opzicht erg belangrijk. Op den duur zal de dokumentatie op internationaal niveau gestandaardiseerd moeten worden, wil het gestelde doel van uitwisseling tussen gebruikers onderling worden gerealiseerd. Hiermee is al een begin gemaakt door de in april j.l. opgerichte organisatie EASIT (European Association for Software Access and Information Transfer).

Weliswaar ligt de nadruk bij deze organisatie op dienstverlening in het kader van de natuurwetenschappen en technologie, maar ook andere richtingen, zoals o.a. de sociale wetenschappen, leveren hier een belangrijke bijdrage en kunnen op hun beurt veel profijt hebben van de werkzaamheden van EASIT.

EASIT is een Europese non-profit organisatie, gevestigd in West-Duitsland, die zich ten doel stelt de samenwerking en informatie-uitwisseling tussen gebruikers onderling te bevorderen en te vergemakkelijken, en de belangen van de gebruikers te beschermen, die immers vaak in strijd zijn met de belangen van de hardware-producenten. De laatsten proberen juist hun klanten zoveel mogelijk aan hun eigen produkten te binden, doorgaans door het bemoeilijken of onmogelijk maken van uitwisseling.

Het EASIT kent twee soorten lidmaatschap: volledig lidmaatschap (voor organisaties die diensten verlenen aan software-gebruikers en aantoonbaar belang hebben bij de doelstellingen van EASIT) à DM 80,-- per jaar, en geassocieerd lidmaatschap (voor personen of instellingen die belang hebben bij de werkzaamheden van EASIT maar niet voor een volledig lidmaatschap in aanmerking willen of kunnen komen) à DM 40,-- per jaar.

Binnen EASIT zijn een aantal werkgroepen opgericht, die zich toeleggen op een deelgebied van de problematiek. Tot nu toe zijn er acht werkgroepen actief; zij houden zich o.a. bezig met onderwerpen als: formaat van magneetbanden, programma-klassifikatie, standaardisering van programmadokumentatie, 'abstracts' van computerprogramma's en standaardisering daarvan, software voor de sociale wetenschappen, en dergelijke. Deze werkgroepen komen enige malen per jaar bijeen en brengen op de jaarlijkse conferentie van EASIT aan de overige leden verslag uit van hun werkzaamheden.

Tot nu toe is het Steinmetzarchief het enige Nederlandse lid van EASIT, maar wellicht zijn er in Nederland meer personen en instellingen geïnteresseerd in de activiteiten van deze organisatie. Voor meer informatie of voor het opgeven van een lidmaatschap kan men zich wenden tot de sekretaris-penningmeester van EASIT:

W. Langenheder
Gesellschaft für Mathematik und Datenverarbeitung
Postfach 1240
Schloss Birlinghoven
D-5205 St. Augustin 1
West Germany

Dat gebruikers van software hun medewerking verlenen aan projecten als het NCPI en organisaties als EASIT om te helpen de dokumentatie en standaardisatie te bevorderen, is m.i. in het belang van allen die zich met deze materie bezighouden. Het Steinmetzarchief zal dan ook graag reacties van geïnteresseerden ontvangen, en staat open voor alle op- en aanmerkingen t.a.v. verbetering en update van het NCPI.